

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

(Төнтүзү, Эгеиз 1-ги армиде)

Бүгүнкүмүз дүжүр өткөзгөн, алдым тараачыларга чейин үлөп бөзгөндө эгелеш социализм тургузарыч шилчиринге чейин аштырыштырарга-да таваржып, тийлелерин чейин алды турдузус.

Хоккудундай чыдам кайгыт эконоимдан салгап арктик эконоимнаы септеринче база эфюп революцияны өскүртүп орган үзгөндө эгелеш агрессияга үргөдөтүргөн объекттерин катал тургузарыч уланган бүтү талалы кампанын бүтүлө үе-чадаларда чейин алдыган түпкөрдө бистин күжөништининистини доткамаал хайтаарал турар совет эштерге билингини болгай.

Болдуз байланышын болгай кичи тургузарыч талалы-биле алган көр болгай, революсуз Эфюпнаы мурнуна перспективалар улау дээринче чигини турбас. Ынчалла-даа оон-биле черелестир эконоимнаы хөжүдөрүнчө бо ийн чутула факторлар эргөкчө чутула капитал салышкынна болгай алгы үеини технология-биле чогуур үзгөндө божылаттырмаан шаанда, бистин күжөништининистини чогуур түшкөдөрүн бербес. Чүртүтүн 10-миллион ажал чотуур назымлаа хамаларып бижик билбес чотуустан кыска куу-саанын иштине хостап алга-гаймыс биске болгай бистин өнүктүрүшкө чотуураалды хэрэз болур дээр-инче чигини турбас. Ол дээрге чуртка беким мергелештир кадрларны белеткөрүшүн улуг пландын ботта-нышкынына улуг салышкын. Чотуун бижик билбес чотуун чоң кылар талалы-биле эрлти турар шилчир-ини кампанын чотуу турар үзгөндө, ол мышап ботта-нышкына өрөдөлгөн, системалык марксизм-ленинизмдин иделтерини чотуу-ауна Иделтерини революсуз улустуу утаа-бодал болгай материалдыг күштерин сайырадырыга баштайгы негелде бооп турары билдирит.

КОПТ-нын II съездинин шилчирлеринге болгай анаа хулаа алган програм-мага үндөшлөшү партианы тургузар талалы-биле түн-нө үе-чаданы алгы үеде дооуу турар бис. Оон-биле черелестир бо ажалга СЭП-нин арта-дуркулалы болгай доткөмөч улуг дуу-нунда чуталаан болгай мур, Эфюпнаы ажалы чотуу-нарынын партианы тургу-зар дээр эфюп улустуу болгай революсузларын улуг карама-когаралга таваржып чотууна партианы төртүтүтүнгөн херелерин болур үеин чоокуулап ораны болышкын партианы улуг хэрэзиги шыгыч улам-чылаачылары — совет эштерге ботун меделгээр ме-нээ канча-даа ажал улуг өөрүшү-дүр. Чедирин кел-ген улуг дуунаар болгай доткөмөч дээр бистин эвлеттерини билбес чотуу-рун четтерини илер-гелеш тур бис.

Эфюпна дээр хөй-хөй улустар чурттал турар оран дээрин билдир болгай сел-дер. Бистин революциясы-тын чоотка чаа чедир алган чедиринининини бирээз Национал институту тур-

гусканы болур, чурттуу на-ционал айтырым анаа өр-өшүр, ол мышап Улус Де-мократты Эфюпнаы үн-дөзүн хоойдуу болур Ко-нституцияны ажалдап кылы-рынга ол дуолаар. Бо ажалга хөй националды Совет күжөниш дуркулалы үнөлөп четтисе.

Бо хунерде салдым тур-пар кол сорулга болза, Эфю-пнаы ажалы чотуу-нарынын ажалдап партианын ажалдап шилчирини тургузар хандырым, даш-тыртын хелертен илөп бо-лур халлашкынны айтуу шавар чоюнү камгалал кү-дүзүн бижыктыры болгай хамаларыга чок база бижык социализм эконоимнаы тургузарын дүрдөдөри бо-лур.

Бодуну чоюна чаагай, чотуу болгай хамаларышас чотуу хандыры социализм тургузару ботталдыр талалы-биле революсуз Эфюпнаы тургузару де-миселдине шалтык укараш-тыр дээр империализм-ни болгай реакционы күштерини чотуу, чурттуу халлашкынна болгай лиз-бүрү шыгалдаларга таваржытыр, бистин ре-волюцияны чылаа ша-вар болгай чурттуу деви-зирини бүдүн-бүтүн турар чотуун үрөз дээр күжө-ништинини болгай ха-нында агрессия хөдөлүш-күнүн кылы турар. Бир-тээ Эфюпнаы революсуз улус масаларыга биж-кы-биле дагын болганда, чоюнү шилчир алган орун-дан ол күштер бисти чыла-дыр илдишывас. Реаксым-бүдүктөрүн сүзгөзгөн мур-нунда-даа буза шаап, тил-лөп турган бис, келир үе-дө бистин өнүктүрүшкөн интернационал дуоуу-а-чалында бистин мурнуу-ста сорулалары күжөдөри чейин алырмыска бузур-елдир.

Эш Черненко!

Делеге байдалдын ка-жангызында-да артык чигилген оон политиктиг байдалын анализ бады-кап турар. Боттарыны шир-и баазалары калбартыр талалы-биле империализм хөмчөдөрүн ап, боттарыны шир-и күжүн тергиделин чейин алды дээр чөнгө-лөшкүнүн болгай эске чурттарыны иштине херекте-ринге холгаарлашкынары илдепжидил турар. Кал-бак масаларын тайбын-че чүткүдүн херекке албай, шир-и талалы-биле артык күшү чейин алырмыс бол-гын чиги төртөтөли кал-лаша таваржытырмыс империализм чүткүл турар. Ол дээр бистин үеини та-раалдыг факты-дыр.

Улуг күжөништинини түн-нөдө АЧО буурааш-кындын чарып алдыган дээрин селки хамышкын-биле меделген турар бис. Ол дээр чутга африка-нарыны эвс, тайбынга мынак бүтү күштерини тилелгези болур. Ынчалла-даа АЧО-га удуу сүлгөзү туулган-да болза, ол организацины бож-жондап турар күштер Африканын эвлетин болгай чалгыс алып бузар дээр орадажышкыны соксат-пай турар.

Колонизмден арткан политикта болгай эконо-имка хожуудай чотуу ажал эртерини айтырыла-рын шилчирлээр болгай хооуу эвс, а бузул боттуу

политиктиг хамаларышас чо-рутуу чедир алды сорулга Африканын мурнуна тур-густунган. Эконоимнаы хө-жүдөр болгай социал чө-түтү чотуу чедир алды та-лазы-биле улау болгай ха-рыскалгалы сорулга Афри-ка чуртарыны мурнуна тур-густунган. Африкада бот-тарыны эрге-ажытарын камгалар болгай анаа бот-тарыны салдыр калбар-тыр сорулга-биле эконо-имнаы күштер ол дикти чиг-этти болгай ажалы чотуу үеде доу, ол мы-каш бодуну бараанын саары рынок кылдыр хөү-дүргөн. Ынчанга халла-лашкынны Логос план-нарына дүшүртү, дикти дарлаан хостары, Афри-канын 500 миллион чурт-кы чоюнуу хожуудай чо-руун уузкаар болгай бу-зул хамаларышас чо-руун чедир алгы чотуу чут-га айтырды деп, Африка чур-тарыны удурукчулары меделгээр.

Амгы үеде АЧО-нун дар-газы болуп тур, ол харыс-салгын улугу хамыс-биле меделер билчир турар мек. Чалга болгай Барын Сахарада байдалга мышап Африкада тургустунган по-литиктиг нарын айтыр-лары шилчирлээр, дикти улустарыны иштине херек-теринче даштык күштер-ини холгаарлашкынары болур бис. Оларын эрелерин болгай хосталалары кам-галар дээр лиз-бүрү хө-жүдөрүн ап чотууна бис. Чурттууна айтырлары тайбын-че арга-биле шилчир-лээр дээр күжөништинини-рыс ам-даа уламчылар.

Бистин организацины-ын ажал чотуулаагында база бир чутула чегер-лээр айтыр болгай, Афри-канын мурнуу чотуун улус-тарыны демиселдин детки-рин, Намбияны хамалары-шас чотуу чедир алырмыс шилчирлээр дээр сөмөш-күнүн үе шавары болур. «Харыскалгалы булуу» деп адаткан беш чуртарыны ком-мисияны Намбияны улустуу хамаларышас чо-рууту тыспырыны аш-тыр шилчирлээр, шуту оларга хамаларышас ай-тырлар-биле холбаашы-паша, шөйүп турар бергени оларын Преторияны рас-иши тургунага база эрге-ажытарга каталы турары херелчел турар. Ан-төдө куба интернациона-лист ботун ол чурттуу ча-занын бодуну иштине хө-рөз-дир, Намбияны хамаларышас чотуун айтырмыс-биле оун канча-даа холба болбас. Ол дээр импери-ализм дикти дээр деви-зирин ботуну стратегти сорул-галарын чедир алырмыска кара сагышты сөмөшкөндүр.

Совет Эвлетинин болгай Эфюпнаы бижык найыра-лы дээр!

Эш Константин Устинович Черненко!

Бистин ийн чуртарыны-ын аразында эконоимка, политикта болгай социал та-лазы-биле тургустунган бүтү талалыг кады ажалдажыга-лы хөмчөдөр улам мынак хамалар болгай улам улуг үе-түнелдиг алаар боор дээрине бижык бузурелди илгелгелер тур бис.

Социализм нитилелди хөжүдөрине чаа-чаа че-динипкери Совет Эвлетинин чазаанга болгай улус-тарына чүрөктин хамызы-дан күзгөзгөн чөпшээр кө-рүнөр.

Совет Эвлетинин болгай Эфюпнаы бижык найыра-лы дээр!

Эш Константин Устинович Черненко! кады дээр!

Бүтү делегеге Тайбын дээр, социализм нитилел-гези дээр! — дашканы кө-дүрүн чөпшээр көрүнөр.

Эштер К. У. Черненко! болгай Менгист Хайел! Марксизм чуталаан чыгы-ганар улуг кичөөдөм-дө болгай болгай үргүчүл-дө адаш таскашкынары-биле уткай.

Дүштөк шайласта чы-гып, найыралдыг байдалга эрктен.

(СЭТА).

чөнгөйни төвүчө турар ужурут.

Боо-чөпшөктөрүн кызы-рамын оруктары ам-даа шилчирлетишкөндө бүтү делегеге тайбынын мага-дымал харышкоч кошкан. Боо-чөпшөктөрүн дүжүрүн болдурбас дээр АКШ-тыч чазаа лиз-бүрү шавары-зынын тургузару турар. Тайбын, боо-чөпшөктөрүн дү-жүрүн, чавардышкын дээр чайгыш чок туркуп турар Совет Эвлетинин чазаанын бо талалы-биле илдепжидил күжөништин-и, а ол мышап адалдыг чөпшөктө баштай ажалла-ска дугайында оон хулаагези делегетин тайбынга мынак бүтү күштерини ханы хун-дур чылап алган. Боо-чөпшөктөрүн дүжүрүн, дот-таткын дээр эргөткөч чотуу чотуу болгай тайбынын айтырларыны талалы-биле Социализм Эфюпна Совет Эвлетинин болгай делегетин тайбынга мынак бүтү улустары-биле негезде эгин кыжа турар деп медел-ген тур бис.

Бүтү делегетин, алынгы хөжүкү оран чуртарыны та-варжы турары база бир ай-тыр болгай, делегеге жө-жөз чуртарыны деишлел-ге эвс эконоимтиг чүтүм болур. Беким деишлел хөжүкүл-диг чурттар амгы үеде улам байып турар, а хөжүкү оран чуртарыны эконоимка не-дерей багай байдалда. Ын-чанга хөжүкү оран чур-тарыны ам 700 миллиар доллар чедир турар өрөзүн чоң кылырмын оруктары ханы өрөзүн көрдүмөндө, ол айтыр шилчирлетиш-көндө, ол күжөндөр жө-жөз чуртарыны деишлел-ге эвс бээр деп чутга кан-ды-даа утка чок ийк.

Делегеге амгы эконоим-тиг чүтүмү доуу-а-чалы эс-кертип болза, хөжүкү оран чурттар буураашкына та-варжы.

Чүс-чүс миллион чаштар-ны, кырганын, улуг кыжынын аары-арык-тан, аш-чуттан камгалат турары амгы хунерде боттуу чүтү болгай.

Эштер Эш Константин Устинович Черненко!

Эштер иштер!

Бистин ийн чуртарыны-ын аразында эконоимка, политикта болгай социал та-лазы-биле тургустунган бүтү талалыг кады ажалдажыга-лы хөмчөдөр улам мынак хамалар болгай улам улуг үе-түнелдиг алаар боор дээрине бижык бузурелди илгелгелер тур бис.

Социализм нитилелди хөжүдөрине чаа-чаа че-динипкери Совет Эвлетинин чазаанга болгай улус-тарына чүрөктин хамызы-дан күзгөзгөн чөпшээр кө-рүнөр.

Совет Эвлетинин болгай Эфюпнаы бижык найыра-лы дээр!

Эш Константин Устинович Черненко! кады дээр!

Бүтү делегеге Тайбын дээр, социализм нитилел-гези дээр! — дашканы кө-дүрүн чөпшээр көрүнөр.

Эштер К. У. Черненко! болгай Менгист Хайел! Марксизм чуталаан чыгы-ганар улуг кичөөдөм-дө болгай болгай үргүчүл-дө адаш таскашкынары-биле уткай.

Дүштөк шайласта чы-гып, найыралдыг байдалга эрктен.

(СЭТА).

КЕЛИР ҮЕ ДУГАЙЫНДА БОДАЛ-БИЛЕ

СЭП ТК-нын «Нияти били болгай професси-онал школын реформизмни кол улагышкы-нарында» талалыгы чуталаашкыны бүтү улугу херекке болгай. Калбарган. Чүртүтү чотуу болгайны — күш ажалы коллективтерин болгай өрөдөлгө черлерини хуралдарына, башкылар конференцияларына школын ажалы сайырадыкынары оруктары улау сонугул болгай бижыкчылы-биле чуталаашкы көргөн. Төлөвилелди ада-нелерин киржилгези-биле база тодаргай чуталаашкан.

— Чагыс ай, күш-ажылы, политиктиг школа негелде марксизм-ленинни ко-нцепцияны сайырадып ба-за чаа кичини кичинде-ринге оон ролон бедидил турар чутула документ кыл-дыр СЭП ТК-нын төлө-вилел совет кичир хулаа алган. Партианын XXVI съездинин, СЭП ТК-нын оон дараазында Пленума-нын шилчирлетишкөндө дүштүр ажалыны нити оорумак болгай професси-онал өрөдөлгө улам мынак сайырадыкынары кал-бак программа мына айтыртыган. Чутга болза, сайырадыкы социализм нитилелдин негелдерин-ге болгай херелестир холбаашкы школын ажалы ажалы шавар талалы-биле чаа деишлел-ге эвс-кертип болза, хөжүкү оран чурттар буураашкына та-варжы.

Чүс-чүс миллион чаштар-ны, кырганын, улуг кыжынын аары-арык-тан, аш-чуттан камгалат турары амгы хунерде боттуу чүтү болгай.

Эштер Эш Константин Устинович Черненко!

Эштер иштер!

Бистин ийн чуртарыны-ын аразында эконоимка, политикта болгай социал та-лазы-биле тургустунган бүтү талалыг кады ажалдажыга-лы хөмчөдөр улам мынак хамалар болгай улам улуг үе-түнелдиг алаар боор дээрине бижык бузурелди илгелгелер тур бис.

Социализм нитилелди хөжүдөрине чаа-чаа че-динипкери Совет Эвлетинин чазаанга болгай улус-тарына чүрөктин хамызы-дан күзгөзгөн чөпшээр кө-рүнөр.

Совет Эвлетинин болгай Эфюпнаы бижык найыра-лы дээр!

Эш Константин Устинович Черненко! кады дээр!

Бүтү делегеге Тайбын дээр, социализм нитилел-гези дээр! — дашканы кө-дүрүн чөпшээр көрүнөр.

Эштер К. У. Черненко! болгай Менгист Хайел! Марксизм чуталаан чыгы-ганар улуг кичөөдөм-дө болгай болгай үргүчүл-дө адаш таскашкынары-биле уткай.

Дүштөк шайласта чы-гып, найыралдыг байдалга эрктен.

(СЭТА).

оор чуталаашкан. Бистин-биле алырга, күш-ажылы өрөдөлгө материалдыг бу-дүрүлгө кызыгыга кал-баркыны дугайында не-гелде эртокч чутула болуу турар деп, Ф. Е. Штыка-демегези. Күш-ажылы өр-өдөлгө ботталган дээр бижыкчылар, бодурулгелер негелде чектерин, кол-хостарга, совхозтарга өр-өдөлгө ботталган турары, оорумак класстарга өрөдөл-гө-бүдүрүлгө комбинаттары-нын санын көүдөриги не-гетини турар. Дагыныш-кыны хөжүдөрүн ажалы күш ажалы коллективтер-ини, бодурулгелер муна-кынын школачыларын бол-гаш ПТУ сургууларын ше-фке алырмын негеттердир.

Төлөвилелди чуталаашкы турда ажал салгалдыг идея-ажы-чаа кичинде-ринге, илдепжидил хамаа-ты турушка, патриотизм дээр, бистин чүртүсү дээр чотуураалга, оун кам-галарыга, доткамаал беле-н болуруга оларын кичин-дирине улуг кичиндиги сал-дыган. Маана холбаашкы нитилел эртерини башкы-ларын экижидер дугайында күжөништерин хөй болган. Партианын болгай күш-ажылы хөжүдөрүн шко-лачылар-биле ажалы хаара турарын, интернациона-лы найыралдыг нитилел-политиктиг клубтары, амгы үе-ини чутула айтырларыны талалы-биле үстүк кластар өрөдөлгөчирини клубтары дээр кышкы, кичинде-ринге эске-даа мыда хөмчө-лөр илдепжидил ажалла-рын хөй кичинде саналган.

Уругларын утаа-бодал талалы-биле сайырадыкы дугайында сатып салы-паша, совет кичилер эл-дирини кадымын божыла-рынча, школага күп-кулу-таны организастарын эки-жидерине уланган үнел-гези эвс сүмелерин кир-ген.

«Саналарын хөй кези-де оор салгалды кичин-дирине өс-бүлөсүн, шко-лын, хөй-нитини бир де-мин ажаллаарын айты-

рыларынга хамаларышкыны өсчүрүтү. Бо чутула хөжүкү дээр хулаа халла-шкы болуу ийн боттуу-ны бодал турары ол чотуу көргөзүп турар. Уругларын болгай эвлеттерини кичинде-ринге күжөништерини төвүчө тургузарын кол-лективтерге дагыт, ада-нел-ге дуулаар болгай өг-бүлө кичинде-ринге четтес чүдүлдөр дээр олардан шилчир айтыртыг негезе дугайында сүмелер көчү-түш болуу турар.

Өрөдөлгөчирин болгай кичинде-ринге нарын сорул-галарын чедиринини шил-чирлээр башкыны. Оон илдепжидил ботталган, про-фессонал мергелешкен, ханы билинген болгай културлуудан шилчир-лел-ге хамаларын. Оон ролон СЭП ТК-нын документин-де көчүтүшкыны-биле то-дарыган каан. Ынчалла-гач чуталаашкыны чотуу тур-да, тодаргай саналар бол-туулан, бистин-биле алырга, оларын алыс ботталыш-кыны болза, ажалы спе-циализм белектерини шы-нарын экижидер, башкылар-ын ажал хунун шын ор-ганизастар, башкыны ав-торитетин, ол бунгай бол-гаш хундулгү мергелеш-кы аталарын улам беким ө-дүрүр арганы бээр.

Школа реформизмни ду-гайында төлөвилел чутала-ашкыны болза, төвүчү билини бүтү негелдөрдө-ринге хөй кичи киржил-гези болгай чотуу-а-чалы болган деп, Ф. Е. Шты-кало түнөшкө чуталаан.

Илгеттерин негелдө-лөр болгай саналар чотуу хоойл-дүрүм актыларына, а ол мышап өрөдөлгө ал-бан черлерини ажал-чору-дугаларын экижидер талалы-биле практиктиг ажалга ө-рөзүн көрдүргөн турар.

Реформа ам-даа мурну-чүска, мычаллажык парти-ян документини принци-палыг негелдөз дашкыт салгаларын алды ажалы школага көрүсүз берген. Чаа чадаа ол бузурелди үнү оран.

улау өрөдөлгө кичинде-ринге методиктиг кабинет эргелеш-кы Л. И. Кекездин. Бар-нын Хемчиге Барлык ор-тумак школазын директо-ру К. С. Хевен олар эртем-практиктиг конференцияга санал бергени.

Эртем-практиктиг конфе-ренцияны киржилгелери чуталаашкы айтыртыгы талалы-биле рекоммендацияны хулаа алган.

Эртем-практиктиг конфе-ренцияны киржилгелери чуталаашкы айтыртыгы талалы-биле рекоммендацияны хулаа алган.

Эртем-практиктиг конфе-ренцияны киржилгелери чуталаашкы айтыртыгы талалы-биле рекоммендацияны хулаа алган.

Эртем-практиктиг конфе-ренцияны киржилгелери чуталаашкы айтыртыгы талалы-биле рекоммендацияны хулаа алган.

ЭРТЕМ - ПРАКТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯ

ка нитилелдини Тыва сал-быры оун организастар эр-тиртен.

Школада өрөдөлгө-кичинде-ринге ажалы ула-пашкынары сайырадыкына-рыны сорулаларын дугайында Тыва АССР-ин чырыдышкын министр-ствоз, башкылар билин бедиде институт, руниги педагогика инсти-туу РСФСР-ин педагог-

тудуку педагогика болгай психология кафедрасын эргелешкы, доцент К. Б. Салчактын илгелдерин анаа дымнаа.

Кызылдык № 3 ортумак школазын директору В. И. Веденин, Кызылдык педагогика институтуну доцентини Л. П. Салча, Иса-Хем райкукумууну социал-психологи ула-нышкыны талалы-биле Кызылдык педагогика инсти-

тудуку педагогика болгай психология кафедрасын эргелешкы, доцент К. Б. Салчактын илгелдерин анаа дымнаа.

Кызылдык № 3 ортумак школазын директору В. И. Веденин, Кызылдык педагогика институтуну доцентини Л. П. Салча, Иса-Хем райкукумууну социал-психологи ула-нышкыны талалы-биле Кызылдык педагогика инсти-

Алжир газ курлаамдары-ны талалы-биле делегеге ба-за бижык чотуу үеде ол чурттуу эконоимкага газ кызым, тывар болгай ажал.

лаарын айтыртыгы улам улуг улау-дуулаа алган. Газ дучулар хоолаларын калбак четкени туулу турар. Совет организастар хэрэз-дугуар нити улауу 653 кило-

метр Алар—Хасси—Сессауд аразында газ дамчылар хоолалы кылып турар. Оолал чурттуу ирак-улак Мурнуу-Чөн чүгүдө газыг херел-дер оон төвүчө оттулар чүг-

ду дамчылар. ЧУРКА! газ дамчылар хоолал тууунда совет тех-ника. ЗОТИНИНГ ФОТОЗ. СЭТА-нын фотохроника.

СУКПАКТА ҮЛЕГЕРЛИГ ТУДУГЛАР: КАЖАН АЖЫГЛАЛГА КИРЕРИЛ?

(Төнтүзү, Эгеиз 1-ги армиде)

докүм-ле 70 муң рубльге ботталдырган. Ынчалла-даа бир кичине оонаштыр 2333 рубльдин ажалы кылдыган. План буураа бир ажалын 1372 рубльдин ажалы кыл-дыр турган. Тудуга ажал-даар ужурулгү 51 кичини орунуга 30 кичи ажалдап турар.

№ 62 КМК-нын шенелде бажынаар тууунда ажал-дап турар тудугуларын чамдыны. Элегес-Аксинда чурттал, оон көзү ажалдап турар. Оларын ажалдаар бир автобус турар ужурулгү. Ынчалла-даа ол чок бооп турарында тудугулар ажал шавы үсөс дээр, чо-румал, өрткөндөшкөн маши-налар «бадылап» ажалыга көзү турар.

Элегес-Аксиндан ажал-дап көзү турар тудугу Николлай Синтин мынчаар хо-мудат турар: — Маана ажалда-ла ийн чылдын күтүрүп, көзүп тур-гөн. Мында ажалдап турар 10 хире кичи. Элегес-Аксинда чурттал турар бис. Ажалга көзүп, дедир чан-ры көчүгү берге чүвө-дүр. Эртен 6 шакта туруп ал-ган, оорума барып туруп-каш, өрткөндөшкөн машина-лар манаа туруптар сен. Бис шак, бир шап ажал «бадылап» көзү сен. Эш көргөн, эрт бажыг чотла-чы машиназыга олутуу ал-ган. Сукпакта өнөк наар-ла-дыр. Чамдыктар шүтү албас. Ол база-ла шын. Ма-шина хөргөзө ийн олутуу алган, чоталарын эргин кадымды, тораал ап турар

чотлаачылар хөй. Ынчалла-даа чамдык чотлаачылар ко-го-го-го ала-ла ажал бооп чү-вө-дүр. Ажал соода база-ла «бадылап» туруптар бис. Кара хамышкы чүвө-дүр ийн. Мында болур болза, бо тудуга ажалдаар кичилдер-да артар бе?

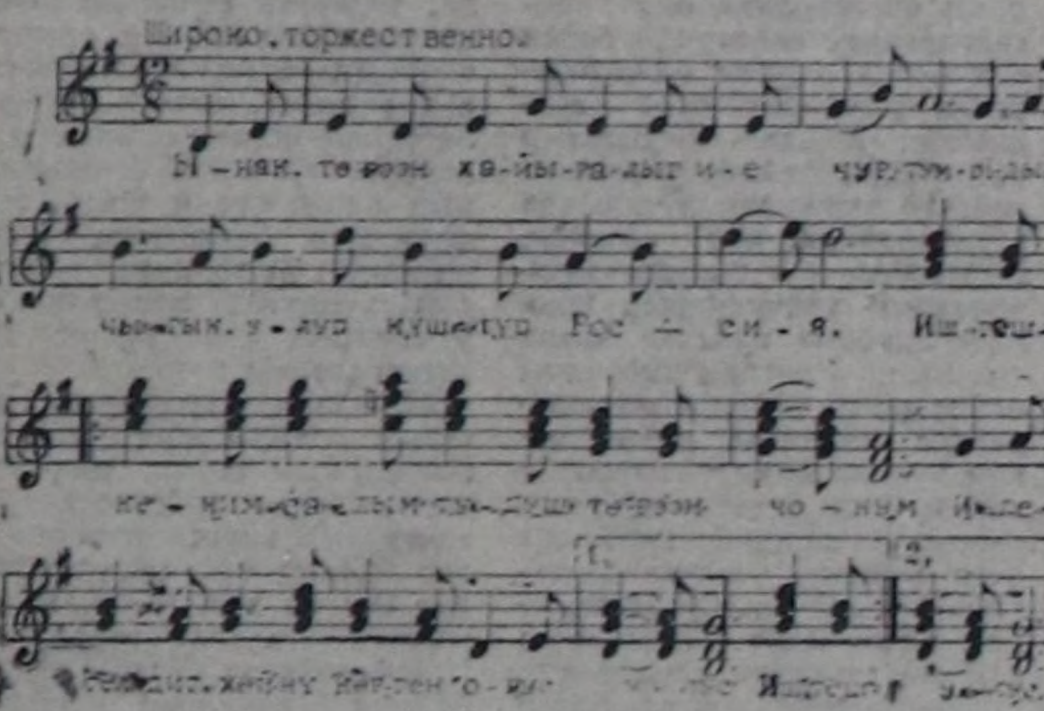
— Автобус-биле сөөртүп турар чүвө болза, 15—20 миңда чотуу чөд-дир ийн — деп, В. Монгуш ээрини чуталыга улажып кагды.

Шенелде бажынаарын тудугуна ажалдап турар «Тыва совет тудуг» катты-мышкынына база «Тыва сүг тудуг» трестин тудугу-лаары тусса чотуу бажына-рын чамдык

РОССИЯ

Сөзү: А. АРАПЧОРНУУ. Аалгазы: Р. КЕНДЕНБИЛДИИ.

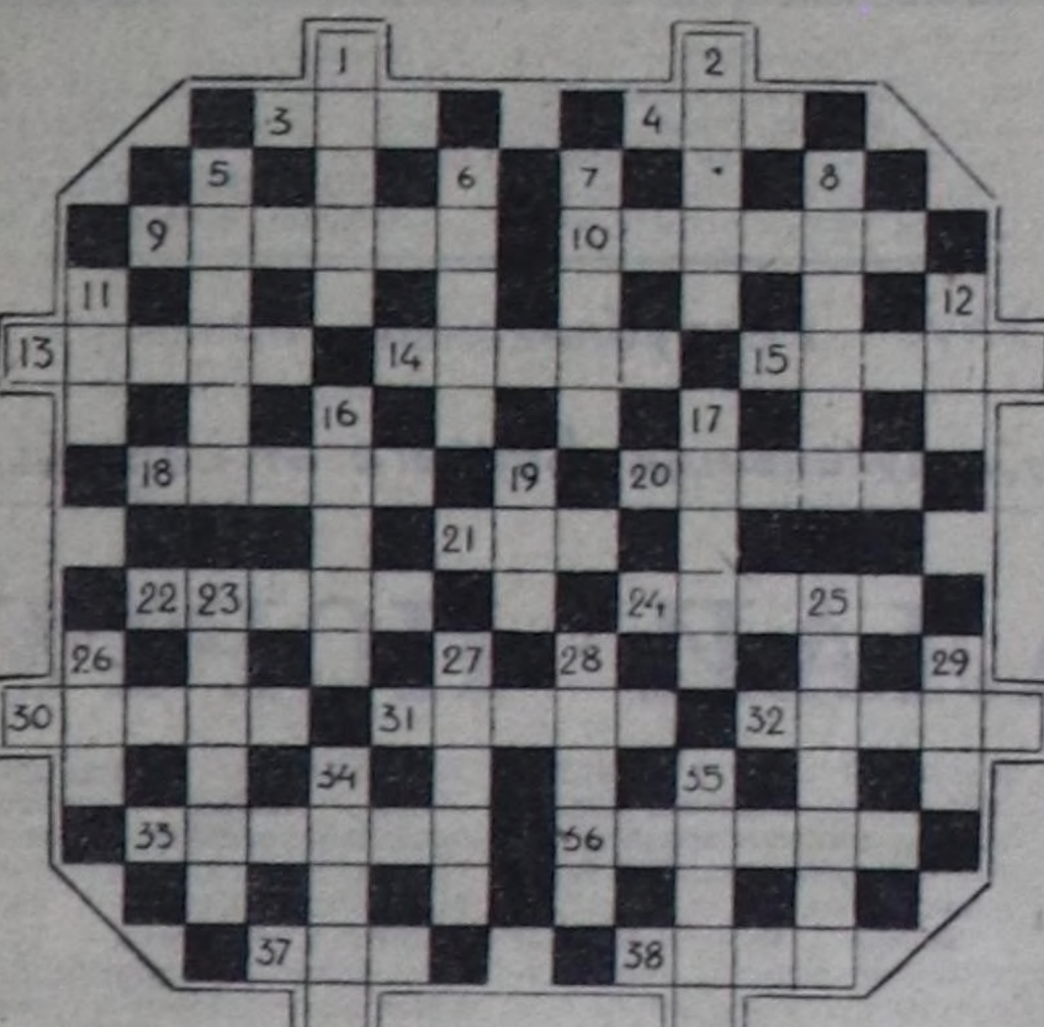

Ынак, төрөң, хайралык Ие-чуртум —
Ыдык, чырык, улут күштүгү Россия.
Иштешкен, салым түдүш төрөл чоңум
Идегелди, хойну көргөн орус улус.
Очалаңдан дарыктан чоң чолун хостаан
Отбасың тилеңи чурту Россияга —
Артың шыныч сепкил чүрөм бердинген
Ада Лемин ачында чолудун ыңдыг.
Эртең, күжү-октаргайе орук изен
Эңе күштүгү, тайбыч чурту Россияда —
Кожка башка акы-дүймө чоңум-биле
Коммунизм тутуп турар күштүм бо-дур.

Чаштар чаптанчы

КӨЗҮЛБЕС КИЖИ
Орлан биле Оолак уруглар
арзалиге ойнап олурганнар.
Раднога каттарыңың раскаа
шомчаа артистич чугаазын
олар мыт чок кезек динчип
турганнар. Ол бирде алгырып,
бирде уңуу чыгадып, ан-
мен эткенни өттүнү шат бол-
ган.
Сонунгаалч оолдарын ра-
дио кайгакан. Олар оң мур-
кунда радиеге шоолуу сазып
салып турган. Шоор өлүп кет-
геш, чугаа билер апаргаш, ам
динчип турарга, калдыг-даа
ун оон үнүп турар
болган. Бинин оол-
дарын бирөөн тургаш, ын-
да кым алгырып турары ол,
чара шапшаң көрөмдө дээр-
ге, өскөн кезек бодангаш,
хоржок, ол ашақ үнө халып
келгеш, бисти ат кылгай дөш
соксадып каан. Көзүлбес ки-
жын оларын көркөзгөн-даа
аажок.
ТӨГЕРИК БИЛЕ
УШ-БҮЛҮН
Бирги классы, Айдыстың
А. ХОВАЛЫГ.

КРОССВОРД

УЗУН ДУРГААР: 1. Хакасиянын ыр, танды ансамбли.
2. Мал чени. 5. Бажың эдилели. 6. Машина маркасы. 7.
Аяк-сава аймаа. 8. Тыяда пионер лагеря. 11. Хакас
автономнуг областа колхоз ады. 12. Гитараның бир кез-
ээ. 16. Тудат материалы. 17. Бойдустун болушуну.
26. Шулшен районда суу. 27. Тыяда хем. 28. Сн. 29.
19. Далай амтыны. 23. Ногаа аймаа. 25. Сибирде көл.
Чыдыл бир үеи. 34. Үнүш ады (ыш). 35. Балык.
аймаа.
ДООРА ДУРГААР: 3. Чечек ады. 4. Тыя-биле кожа
социалистик күрүннүң хураңгайлаан ады. 9. СССР-нн
пайысыдыла. 10. Хакас автономнуг областа хоорай. 13.
Насеком аймаа. 14. Азырал күш. 15. Үнелгн казымал
байла. 18. Ыбакта чүвени улагтыр көргүзүр херексе.
20. Түркмөн, СССР-де хоорай. 21. Үнелгн. 22. Алт
херексел. 24. Хуреттин бир хелин. 30. Бенин чаш
телу. 31. Шаңдак шерк келин. 32. Хол-биле ажалдаар
херексел. 33. Соок чепек. 36. Архив СССР-нн пайыс-
дыла. 37. Барыын чүткө хем. 38. Жүнал ады.
Т. САНДАН тургускан.

Совет Тываның 40 чылынга уткуштур
ЧАА АМЫДЫРАЛДЫН ШАПКИНЫ

Райкүсском даргазының
ийеткелин сөөлүде ай-
тырлар, харылар эге-
лэн. Үш колхозту чаңгыс
колхоз кылдар катыштыр-
ган херээ чоңум чүл? Бо ай-
тырмга делгеткенг хары-
ныны илеткелч берген.
— Колхозтардан колхоз
тургузуп алгырың орунга
күрөкчөмү (Соохозу)
тургузуп алза, хоржок чүе
ирги бе? — деп, бир кижн
айтырды.
— Ам дээринде хоржок.
Материал - техникти бааза
чоктур — деп, Х. А. Кара-
оол доңчузу-биле харылап
каан.
— Материал - техникти
бааза деп чүе ынчаар чүе
ирги?
Колза айыл-агының
материал - техникти бааза-
зы дээр, хамыктың мур-
нунда тракторлар, комбайн-
нар, амгы үеинг андазын-
нары, тараа чаштырар,
чүк сөөртүр машиналар,
дир ийип, Ынчаарга кан-
дыг-даа ажал-агының кол
бүдүрүкчү күштери — ки-
жилер болгай. Оларга ха-
мыктың мурунда чурттаар
байжынар херек. А силерде
чурттага байжынар барыч
чок чыгым-дыр — деп, иле-
келчн тайылбырлады.
Улаттар каттыштырган
колхозту төвүн кааа тур-
гузарыл деп айтырыңа дол-
гандыр улут маршалда бол-
ган. Чамды кижилер, чи-
жээ, Суван Байыр, Мунзук
Мунсок, Санчат Мажу, Бил-
дей Седил олар каттышкан
колхозтуң төвүн Кол-Тейке
тургузарын санаалда, ын-
да хей байжынарны, ылангы
шоланы өскөр көжүрери
дыка берге болур деп чуга-
лааннар.
Каттышкан хуралдын
киржикчилерин хей ну-
рузу колхозтуң төвүн Суг-
Бажына тургузарын санаа-
лаан. «Ондум» колхозтуң
даргазы турган Монгуш
Отурбай баштаан чамдык
кижилер үш колхозту ула-
тыр каттыштырыңа ба-
рык-ла утур болганнар.
«Бодуустуң кызыл куку-
рус-биле бүдүрүп алган өң-
чүвүстү каттышкан колхозна
бербес бис» деп, олар меле-
дээрлер. Ынчагыш үш кол-
хозтуң үзүңгө урган тараа-
зын, мал чени олар сөөл-
үрүдир өскөр чарыгдан-
нааннар.
1951 чылдын январь 2-
нин дүмөн Эл-Бажының де-
висээринге келергй каан.
Дээрде сыйдыстар кызыл-
шокар алпарган көстүп тур-
ган, айнык чырып чүг-
дээр. Ынчалажок соок
дыңгыз эвес. Хурал часа-
рынын үзүңгө даштын
айныктар ырлап бердилер:
Чалгып баткан Дагылганын
Сыйаанын бузулганын.
Чаш-ла шаңдан элеришкен,
Чаракымдын уттуңмасын.
(Улангыз, Эгези № 75
«Шыда»).

Көшкеленген Көк-ле
Тейик
Көшкеленген бузулганын,
Хоррежик, элеришкен
Халтук карам уттуңмасын.
Хуралга келген айныктар
ынчаар ырлашкан сөөлүде
чир-шон дүжүп, каттыжыр-
даа, Удаваанда база катап
эгелдирген.
Көктүг, шыктыг
Хонаштарга
Көжүп, түрөп чорур бис
бе?
Хой-ле шокар малчымыс
Көрүп алган олар бис бе?
Шыктыг, көктүг
Хонаштарга
Шыргалың чорур бис
бе?
Сылдыш шокар малчымыс
Чыгып алган олар бис бе?
Кижн ады саралга
Ушкыжырын чөпшээрер,
Киде өгден колхозтуңа
Кирерини чөпшээрер,
Сиген бажың шилереткен
Шилгидайга ушкыжынар,
Чинг дарам колхозтуңа
Шилчилерин чөпшээрер.
Каттышкан хуралга изг
маргалаанын түнелинде
колхозтуң төвүн Суг-Бажы-
на сайырадып тургузарын
шынтырдылар. Каттышкан
колхозту «Совет Тыва» деп
адаан. Оон Уставын колхоз-
чулар баштаар болган.
Баштаар берилин чаа састы-
лым соотканнар. Баштаар
чериң даргазыңа бол сак-
тышкыңның аярутуң, дар-
газыңың оралакчызыңа.
Ада-чурттуң Улут дайны-
ны киржикчилер Ефим Не-
федович Черноусовту соң-
гуп алганнар.
Хурал доозулган, Оон
киржикчилер тарап эгелдэр.
Хуралга келген айныктар
мынчаар ырлаштышаан, даң
бажында тарап чанып тур-
ганнар.
Үш колхоз каттышканда
Хөжүлдегил болбайн
канчаар,
Үш чүс өргө эвелеп
Ужүр-куштүг болбайн
канчаар...
Соолбас суглуг.
Терентигин
Сыгыргалы болускаар мен,
«Совет Тыва» кыстарыңың
Сонунгалы болускаар мен.
Урмек үш колхозтан ула-
гатыр каттышкан чаңгыс
колхозна 158 өргө, күш-
ажыл кылып шыраа 592
кижн кирген. Колхозтуң
нитилештирген өңүзүңгө
258 мыңыстыг бола мал,
оон иштинде 80 баа саар
анек. 1307 хой, өшкү. 303
чылгы. 14 төсө бар болган.
1951 чылдын чыксы хову
ажылдары эгелдэр. Ол дээр-
ге, улагтыр каттыштырган
колхозту баштайгы чаш-ла
болгай. Суг-Бажы суур Каа-
Хемин оң талаы өрнине
турар. Оон тарага шөл-
сө кемин ийи талазында.
Ынчаарга бүгү хову ажал-
кады колхозтуң даргазы-
нын оралакчысы коммунист
Е. Н. Черноусов билдир-
биле колдадыр башкарын.

ЭЛДЭЭ, ДЕЛДЭЭ АЛЫШКЫЛАР

● Моол улустун тоолу ●
Элдээ, Делдээ алышкылар
Эртине-Дондук деп өскүс-
чаңгыс кыс дунмалыг чүең
иргин. Ол дунмалыг боду
тускый өлүгү туртпал
чоран. Алышкылар ак-мен,
зыңкууду ашар дээр
олут орас. Бүлүгөн киш,
кундузун дунмалыга экил
бээр, а дилги кыразының
кежн — кадайларыңа бээр.
Бир-ле хуй алышкылар
аппал чоруттарга, оларын
кадайларың бирөөн чуга-
лаан иргин.
— Эртине-Дондукту өлү-
рээлн. Оон башка акылары
өлүргөн киш, кундузасты-
нын кештерин дунмалыга
бээр, а бистеге дилги,
кыраа кештери бээр-дир.
— Мындыг чараш ам-
тыны катчап өлүрер боор.
Биске дилги, кыраа кеште-
ри четир ийин — деп, би-
рөөн харылаан.
Алышкыларын аар-
берге ажилы бистер на-
дыр, а алаа ойнал олурар
дунмалыг бүтү кештерин
экилн алар бе? Чок, оон
өлүрер херек.
Эртине-Дондукту өлүрер
кылдыр олар дугурушкан.
Каржы кадайлар уругну
келдирип алгаш. «Че, бил-
дектер чакырып ойнал»
дээр, ийи билдектин бир-
ин чүшкүзүңа чакырып
алгаш, өскөн акыңың
сукпаш, чүшкүзүңа чакы-
рып алганы билекте уштуп
кээр, көргүскөн.
Эртине-Дондук аңаа бер-
ген билдээл акыңың сук-
паш, ыппал-ла ажырыкпаш,
ол-ла олар харлыгып өлүп
каап-тыр.
Анылары олча-омактыг
кел чораш, дунмалынын
оларын уткуп, маппал кел-
бениге элдесинген.
— Эртине-Дондук бисти
чүте уткуп келбед, дунма-
лыс канчап барган чүе
боор? — деп кадайлардан
айтырганнар.
— Катчап баар боор, дем
чаа-ла даштыга ойнал
турган чүе, үдүй берген
боор ийин — динкенер.
Дунмалынын өңгө аны-
лары кирип кээрге, оозу
өлүп калган чыткан иргин.
Алышкылар шаңга кири
Млакпын, дунмалын сактып,
чугаалаптыр.
— Ам чоруткан, бир
сыйнап тузуп акса, мын-
дыг чараш, өргө-часыг дун-
малысты канчап чеге каар
бис — сыйн мынмалыга
аскаш, салып чорудулаа
— деп, Элдээ бирээниге
чугаалап-тыр.
Делдээ сыйн тузды-биле
чоруттарга, Элдээ акым
дунмалын хааржактап, бүтү
чүвени белеткеп турган.
Кажан Делдээ сыйн эңкээр-
ге, алышкылар хааржакта дун-
малын сыйн мынмалыга ас-
каш, салып чорудулаа,
ылжып чыдып калганнар.
Далай чыдып чуртут
ашак-кадайнын өңгө бир-ле
амыгач өңгөнч турар бол-
ган. Кадай өгден үнүп кээр
көөрге, сыйн дилги ыңай
болган, оортан бир-де чүе
тыдып калган. Ону алгаш,
өңгө кирип келгеш, кадай
чугаалап-тыр.
— Сыйн билсе бир-де
чүе хайралдаа, ашақ. Ын-
да багыч чүе боор, чызып
көрөм.
Кадай өртөн тургаш, шай
халындырып, пашта сүдүн
эңип турда, «Авай, уруунга
сүтүн күдүп бер-ле» деп үн
дыналган.
— Дынадың бе? Ол чүе-
вени чызып көрөм — деп,
кадай дилеп туруп берген.
Демир хааржакты ашақ
адмгаш, оон моңгун хаар-
жакты, дарааында — ал-
дын хааржакты адырыптар-
га, чанында дадырып калган
билектин, көңүч чараш
луру бар болгай-дыр.
Ирей-кадай кылды чараш
кыстыг болганына өөрүп,
оозу уладып кээрге, өгел
алганнар, Уруу оолдуг-даа
болган.
Элдээ, Делдээ ийи алыш-
кы бир-ле хуй аңал чораш-
са, ол аалга кирип, шай-
лап, чөмөчөн алгаш, уда-
вас келип силер деп уруг-
нун чагымы динмаш, ке-
лир бооп алааш, чоруп-
каннар.
Олган ал турар кадайлар-
ны келдирип алгаш. Эртине-
Дондук чугаалап-тыр.
— Ол ийи алышкылар
дээрте база манча келир
эвесе. Мен аш-чөм белет-
кеп турмаа, силер оолду
шымчылдаа тургаш ыл-
дып алган, мынча деп өй-
дээр силер.
Кара Лусь хаанын
алдым чүе,
Каракал Дажынын огу
чүе
Элдээ, Делдээниң чэни
чүе
Эртине - Дондуктуң огу
чүе.
Өпей-өпей оо!
Ону дыйнааш, ийи алыш-
кы дунмалын танып, чүе
болганын билеп алган иргин.
Ийи алышкы аалдарыңа
чанып кел, кадайларыңа
оларын үлгеткен херээ
дээр чогур алаңы
онаал. Эртине-Дондук
маалың өг-бүлөсине ас-
кашчы кыжүрүп, оон ол,
чынч чүе туртпал чоруй
бааып-тырар оо!
Моол дылдан А. Сенди
отулдурган.

Элдээ, Делдээниң чэни
чүе
Эртине - Дондуктуң огу
чүе.
Өпей-өпей оо!
Ону дыйнааш, ийи алыш-
кы дунмалын танып, чүе
болганын билеп алган иргин.
Ийи алышкы аалдарыңа
чанып кел, кадайларыңа
оларын үлгеткен херээ
дээр чогур алаңы
онаал. Эртине-Дондук
маалың өг-бүлөсине ас-
кашчы кыжүрүп, оон ол,
чынч чүе туртпал чоруй
бааып-тырар оо!
Моол дылдан А. Сенди
отулдурган.

С. В. Илюшинниң төрүтүңгөн
хүнүнден бээр 90 чылынга

Шылгарангай авиаконструктор. Социалистик Күш-
ажылдын үш даңкыр Маалыры, Ленинниң болгаш Күрүн-
е панналарының лауреады, инженер-полковник академик
Сергей Владимирович Илюшинниң чогаатканы самолёт-
тар бөмбүрүктүк бүтү дитериниң кырынга 40 ажыг
чыл ужуп чорун турар.
Илюшинниң машиналары СССР-нн Шериг-Агаар
Күштерин хөгжүдериңе болгаш агаар транспортунуң
алдынкы шапкычыларыга улут рольду ойная. Ада-
чурттуң Улут дайнында герман фашизмин тилээринге
оон чогааткан дайынчы самолёттары алдарыг үзүтү
кирген. Илюшинниң КБ-н амгы үеңгэ пассажир само-
лёттары чогадып тургузарыга шыггарангай чедииш-
кинерлиг болган. ИЛ-дең СССР-нн агаар транспорт-
нуң көл кээр болган.
Чурттуң камгалап күчүзүн быжылдарыга болгаш
агаар транспортун саймырадырга база техникти
эртмекерин болгаш авиация үлестүрүнү технологиязын
хөгжүдериңе Төрөн чуртунуң чабыштыг патриоту,
эртмек болгаш конструктор С. В. Илюшинниң
кирген үлүг байгамчык улут.

СЭТА-ның фотохроникасы.

ЧИНАРА-
ЧАРАШ БЯШ

Аларбайжыңа СССР-нн
Зангелдан мыш ажал-агыны
аңаа ажалдык. Колхозчу-
ларын өөршүкүзү-даа аажок.
Колхозка орулга арбын
кирген, күш-күнүңгө колхоз-
чулар эвеш эвес тарааны
алдылар. Оон-биле чеге-
лештир, баштайгы чылдын
дүңдүзү нитиң-биле шоолуг
эвес болганына сөттигин
аажок хомудан. Тараа
культураларының бир ге-
тарындын чүткө 8 центнер
дүңдүзү алдыган. Ынчалажы-
жок күрүңгө тараа садар
план кыстыгынган. МТС-не
натура төлөвирин берилин,
үзүңгө, тараа урудунган.
**ЧИНГЕ-ДАГ БОЛГАШ
КУЗЬМА МИЛЕР**
— Чинге-Даг деп кайгам-
чык байлак оран бар ийи-
деп. Суг-Бажы чурттуг кыр-
гашар-даа, анык-даа кол-
хозчулар менээ чугаалап
чүе.
Чеди-Паша аңдарар дээр
чериң 100 гектарын Чинге-
Даг ховуңа аңдарар кыл-
дыр күстү күзедир, кышты
өттүр, часты чаздыр ээр-
чип келгеш, адыктын сөө-
лүнде МТС-биле дугуруш
алкан бис.
Х. НУРСАТ.

Эртине - Дондуктуң огу
чүе
Өпей-өпей оо!
Ону дыйнааш, ийи алыш-
кы дунмалын танып, чүе
болганын билеп алган иргин.
Ийи алышкы аалдарыңа
чанып кел, кадайларыңа
оларын үлгеткен херээ
дээр чогур алаңы
онаал. Эртине-Дондук
маалың өг-бүлөсине ас-
кашчы кыжүрүп, оон ол,
чынч чүе туртпал чоруй
бааып-тырар оо!
Моол дылдан А. Сенди
отулдурган.

Уран-чечен номчулга бол-
гаш чаңгыс кижн ырлар
жаңралар талазы-биле рес-
публика фестивалының үш-
кү ээлчэн чоңиң чога-
лаңгызын эртмек-метод-
дунг республика төвү
Тываның курунениң филар-
мония. Бүтү-российн
төвү нитилелдиг болгаш
Бүтү-российн ыр нити-
лелдиг тыва салгылары-
биле кады март 31-де эге-
лээр.
Брааңкылар кууселдери-
нин чорудуң Кызылдын
уран чүлү Кызылдинге
март 31-де эртениңиң 10
шакта эгелээр болгаш
уламчылаар.
Уран-чечен номчулгалар
киржикчилерин Кочетов
деңизин көрүлдең Кочетов
кудучуңуң № 51 бажы-
нында өөрлөдиг - бүдүрү-
ге комбинатынын улут за-
лында март 31-де эртени-
нин 10 шакта эгелээр.
Түмел концерт апрель
1-де 15 шакта хөгжүм-чип
театрыга бдур.

ЧАЙГЫ
ШАКЧЕ

Чангыс аай үе-шактыг
болгаш этаалонг частот-
ларын куруне комитети-
нин адынаың турары бол-
ла. 1984 чылдын апрель
1-ден эгелээр. Совет Эн-
гелиниң бүтү деңиздеринге
чайгы шакты күштүг бо-
дуруп кирип. Чайгы шак-
ты нилчигилерин апрель
1-де 0 шакты шак согу-
н бир шак бурунгаар тыртары-
биле кылдыр.

Редакцияның адреси:
667000, Кызыл, Шетинниң болгаш
2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыдырал болгаш ула-
веттер кылдыстырыңа 2-23-13, чаага кылдызыңа 2-21-27, инфор-
мация кылдызыңа 2-20-60, культура кылдызыңа 2-23-54, көдээ ажыл-агый
кылдызыңа 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларының 2-35-24,
2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыдырал болгаш ула-
веттер кылдыстырыңа 2-23-13, чаага кылдызыңа 2-21-27, инфор-
мация кылдызыңа 2-20-60, культура кылдызыңа 2-23-54, көдээ ажыл-агый
кылдызыңа 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неслелда 6 катап
үнер.
Чалгы № 2089.